

Превод от английски език

**ДОБРИ ПРАКТИКИ В ЗАЩИТА НА ЖЕНИ И ДЕЦА, ПРЕЖИВЕЛИ ДОМАШНО
НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕ ПО ПОЛОВ ПРИЗНАК, С АКЦЕНТ ВЪРХУ РОМСКОТО
ОБЩЕСТВО**

*Проект BGJUSTICE-4.002-0016 “Повишаване на капацитета и осведомеността относно домашното
насилие и насилието по полов признак в Южен централен район”, финансиран по Програма „Правосъдие“
на Норвежки финансов механизъм 2014-2021*

ЕИП и Норвежки финансов механизъм

Държава: България. Програма: Правосъдие. Приоритетна ос / Резултат 4: Повишаване на капацитета на българските власти в сферата на домашното насилие и насилието върху жени

България: Повишаване на капацитета и осведомеността относно домашното насилие и насилието по полов признак в Южен централен район (BGJUSTICE-4.002-0016)

Lars Soeftestad, Supras Limited, Норвегия и България¹

април 2023

1. Въведение

Като партньори в този проект, нашата основна цел е да коментираме и споделяме мнения за съответната ситуация и опит в Норвегия, тъй като те се отнасят до този конкретен проект. Правим това посредством хода на редовната комуникация (най-вече по имейл), както и когато е необходимо.

По-конкретно, ние правим това чрез изготвяне на писмени анализи. Един такъв анализ е настоящият доклад. **Краткото ръководство или техническо задание, предоставено за този доклад, е както следва²:**

„Проучване и анализ на добри практики от Кралство Норвегия за превенция и борба с домашното насилие и насилието по полов признак с акцент върху ромската общност, приложими за България“.

Този доклад има за цел да се опита да даде отговори на въпросите, повдигнати в това кратко ръководство. В хода на това ще бъдат предоставени коментари по насоките.

¹ Bronnoysund Register Centre, reg.no. 911 894 874; Email: lars@supras.biz; URL: supras.biz; Phone: +47 908 23 006.

² Източник: проектно предложение

Докладът първо съдържа два раздела със съответните виждания за ситуацията в Норвегия, респективно в България. Това е последвано от раздел, който разглежда последиците и анализ. Последните два раздела съдържат заключения и препоръки.

2. Основна информация

Домашното насилие и насилието по полов признак е важен социален проблем, който съществува през цялата история на Норвегия, както и в много други страни. Не е в обхвата на този доклад да предостави изчерпателна информация за цялата тази история. Въпреки това е включен преглед на ключовите развития и усилията за справяне с него в Норвегия.

В исторически план норвежкото общество се характеризира с патриархална структура, при която жените имат ограничени права и са подчинени на мъжа в семейството. Подчиненото положение на жените често ги прави уязвими на домашно насилие и малтретиране. Ранната правна система в Норвегия отразява тези обществени норми и предоставя ограничена защита на жертвите на домашно насилие.

С течение на времето обаче настъпиха значителни промени в социалните, правните и институционалните отговори на домашното насилие и насилието по полов признак. В края на 19-ти и началото на 20-ти век се появяват движения за правата на жените, които се застъпват за равенство и подобрена защита. Тези движения изиграха решаваща роля в повишаването на осведомеността относно домашното насилие и настояването за правни реформи. Те допринесоха за решението от 1913 г. да се даде право на глас на жените като една от първите държави в света.

През 70-те години на миналия век проблемът с домашното насилие привлече все по-голямо внимание в световен мащаб и Норвегия започна да го разглежда по-сериозно. Кризисният център за жени (Krisetelefonen) е създаден през 1977 г., като предоставя телефонни услуги и подкрепа за жени, претърпели домашно насилие. Последва създаването на убежища/приюти и услуги за подкрепа на жертви на домашно насилие в цялата страна.

Правните реформи също изиграха значителна роля за справяне с домашното насилие в Норвегия. Норвежкият наказателен кодекс беше изменен през 1992 г., признавайки домашното насилие за криминално престъпление. Тази промяна улесни жертвите да съобщават за инциденти и да търсят правна защита. Освен това през 2002 г. беше приет Законът за предотвратяване на домашното насилие, който има за цел да го предотврати, да защити жертвите и да търси отговорност от извършителите.

Норвежките власти също предприеха стъпки за повишаване на осведомеността и промяна на обществените нагласи към домашното насилие. Бяха стартирани кампании за образование на обществеността, оспорване на половите стереотипи и насърчаване на докладването. Училищата и образователните институции са въвели програми за насърчаване на здравословни взаимоотношения, съгласие и равенство между половете.

През последните години Норвегия продължи да засилва своята реакция срещу домашното насилие и насилието по полов признак. Фокусът се измести към по-всеобхватен подход, който включва превенция, ранна намеса, услуги за подкрепа и правни мерки. Набляга се на сътрудничеството между различни заинтересовани страни, включително правителствени агенции, НПО и полицията, за осигуряване на координирана реакция и система за подкрепа на жертвите.

Въпреки че е постигнат значителен напредък, продължават да съществуват предизвикателства при справянето с домашното насилие и насилието по полов признак. Необходими са постоянни усилия за борба със социалните норми, които поддържат насилието, осигуряване на адекватна подкрепа за жертвите и търсене на отговорност от извършителите. Правителството на Норвегия остава ангажирано с подобряването на отговора на домашното насилие и създаването на общество, свободно от насилие по полов признак.

3. Норвегия

Основна информация

Започвайки с това, което може би е очевидно (защото се отнася за всички общества / страни), обществото в Норвегия, както изглежда днес, е резултат от промени и еволюция, която продължава от стотици - ако не и хиляди години. По много конкретен начин ние, които живеем в Норвегия днес, сме продукт на това, което поколенията преди нас са мислили и правили.

По същество има четири променливи, които съвместно могат да бъдат използвани за разбиране, анализ и описание на норвежката култура и общество днес:

1. *Време* – Както вече бе казано, норвежката култура и общество до голяма степен са резултат на това, което вече се е случило. Има продължение на това, което нашите потомци са мислили, казали и направили.

2. *Пространство* – Противопоставянето град-село не е била много ясно изразена до края на Втората световна война. Това означава, че стойностите са почти еднакви в цялата страна.
3. *Хоризонтални отношения* – В малки общества като Норвегия връзките между съмишленици и групи са много често срещани и много важни. Вземането на решения до голяма степен се основава на консенсус, а не на конфликт. Тази променлива е свързана с вертикалната променлива.
4. *Вертикални отношения* – Разстоянието между микро и макро нивата, между владетелите и управляваните, обикновено е много кратко, с малко връзки между тях. Вземането на решения обикновено има характер на процеси отдолу-нагоре, за разлика от процесите отгоре-надолу. Също така, владетелите често се избират от селските райони. Има слабо развит градски елит, от който традиционно би следвало да идват управляващите. Още два релевантни факта: Никога не е имало благородническа класа, а фермерите винаги са притежавали земята, която обработват. Тази променлива е свързана с хоризонталната променлива.

Взети заедно, тези четири променливи до голяма степен обясняват термините, които се използват за характеризиране на норвежкото общество, включително: егалитаризъм, справедливост, управление, включване, участие, прозрачност и доверие.

Вярно е, че норвежкото общество се променя, процес, който започва сериозно след Втората световна война. Сред причините за това, както и последствията, са увеличаващият се брой имигранти, но не от съседни държави със сходни възгледи, а от далечни държави и култури.

Изследване

Има изобилие от изследвания, направени за интеграцията или включването на лица и групи с различен културен, етнически и езиков произход. Това е изследване под формата на фундаментални проучвания, както и приложни изследвания, където последните изучават текущите усилия за интеграция. Това изследване се извършва от съответните организации, както и от външни изследователски организации и академични институции. Фокусът е предимно върху образованието, психологията и социалните науки и като цяло има за цел да достигне до начини и средства за справяне с конкретни културни и ценностни въпроси, които работят срещу засилената интеграция.

Въпреки че се стига до интересни заключения, те често са специфични за етническата култура и съответно не е лесно да се прехвърлят в други култури и ситуации. Такъв би бил по-специално случаят с усилията за прилагане на такива заключения и препоръки към култури извън Норвегия.

Етническо-културен състав

Стереотипната характеристика на норвежците е, че са високи, светлокожи, имат сини очи, руса коса и т.н. Като оставим на страни факта, че това не е правилно – и вероятно никога не е било правилно, ситуацията днес бързо се променя. Докато хората от съседните страни в Северна Европа и от Северна Америка са се преместили в Норвегия от отдавна назад във времето, изглеждат като норвежци и идват от култури, които в много отношения бяха идентични с норвежката култура. Много от хората, които мигрират в Норвегия днес, често по икономически и политически причини, и започвайки от преди около 50 години, идват от страни в Африка, Източна Европа, Близкия изток и Азия. Като оставим настрана външния вид, много от тези нови граждани идват от култури с много различни ценностни системи и вярвания. Интегрирането на тези граждани представлява голямо и нарастващо предизвикателство.

Норвегия, подобно на много страни, има разнообразно население, което включва редица различни малцинствени групи. Саамите са официално признати за коренно население. Редица групи, включително горски финландци, норвежки финландци, роми и евреи, са признати за национални малцинства³.

Групи, които са пристигнали по-скоро и които не са признати за национални малцинства, включват имигранти от страни в Европа и страни от глобалния юг, мюсюлмани и LGBTQ+.⁴

Насилие по полов признак

Насилието, основано на пола, се отнася до всяко вредно действие, което е извършено срещу индивид въз основа на неговия пол. Тъй като насилието, основано на пола, в повечето случаи се случва в рамките на семейството, то се нарича още „домашно насилие“. Обхваща различни форми на насилие, включително физическо, сексуално, психологическо и икономическо насилие, нанесено на индивиди поради обществени норми, дисбаланс на властта и дискриминация, вкоренена в неравенството между половете. Домашното насилие по полов признак, по правило засяга всички деца в едно семейство, макар и в различна степен. Засяга предимно жени и момичета, но може да засегне и мъже и лица, които се идентифицират като LGBTQ+⁴.

Често срещаните форми на насилие по полов признак включват:

1. *Насилие от интимен партньор.* Това се отнася до насилие в интимни отношения, включително физическо нападение, сексуална принуда, емоционално насилие и контролиращо поведение. Също така се нарича домашно насилие.

³ Това последва от ратифицирането от правителството на Рамковата конвенция на Съвета на Европа от 1 февруари 1995 г. относно защитата на националните малцинства. Конвенцията се появи поради дискриминацията на тези групи.

⁴ За повече подробности относно саамите, националните малцинства и скорошното пристигане вижте Приложение №. 1.

2. *Сексуално насилие.* Включва всеки сексуален акт или поведение без съгласие, като изнасилване, сексуално насилие, сексуален тормоз и принудителен брак.
3. *Женско генитално осакатяване.* Тази вредна традиционна практика включва частично или пълно премахване на женски гениталии, което води до тежки физически и психологически последици.
4. *Трафик на хора.* Включва набиране, транспортиране и експлоатация на лица чрез сила, измама или принуда за различни цели, като сексуална експлоатация, принудителен труд или трафик на органи.
5. *Детски брак.* Отнася се за женитба на деца, обикновено момичета, преди 18-годишна възраст, често против тяхната воля. Детските бракове поддържат цикли на бедност и лишават децата от правата им на образование, здраве и безопасност.
6. *Убийства на честта.* Това са убийства, извършени срещу лица, предимно жени, за които се смята, че са донесли срам или безчестие на своите семейства или общности.
7. *Кибер тормоз.* Това включва използването на технологии, като например социални медии, с цел сплашване, заплаха или унижаване на хора, често насочени към техния пол или сексуалност.

Насилието, основано на пола, има сериозни и дълготрайни последици както на индивидуално, така и на обществено ниво. То подкопава основните човешки права на хората, включително тяхното право на безопасност, достойнство и равенство. Това може да доведе до физически наранявания, предавани по полов път при инфекции, нежелана бременност, проблеми с психичното здраве и дори смърт. То допълнително увековечава циклите на насилие и засилва вредните стереотипи, свързани с пола.

Усилията за справяне с насилието по полов признак включват повишаване на осведомеността, оспорване на обществените норми, които увековечават насилието, предоставяне на услуги за подкрепа, укрепване на правните рамки и насърчаване на равенството между половете и правата на жените. Правителства, организации на гражданското общество и международни субекти работят заедно за борба с насилието по полов признак, чрез политики, образование, застъпничество и предоставяне на подкрепа и защита на оцелелите.

Важно е всеки да признава и активно да се противопоставя на насилието по полов признак, насърчавайки общество, което зачита правата и достойнството на всички хора, независимо от техния пол.

Някои от тези имигранти, често тези с много различен културен произход, са по-склонни към насилие по полов признак. Като цяло това се отнася за хора от: мюсюлмански и арабски страни и някои страни в Африка.

Ключов проблем в Норвегия, както и във всички други страни, е, че насилието по полов признак, по правило се случва в домашната сфера. Това прави по-трудно осъзнаването, както и намесата. Този проблем се задълбочава в случая с имигрантите, в зависимост от това колко различна е тяхната култура в сравнение с норвежката.

Съответният персонал в публичния сектор по правило ще бъде запознат със специфичните култури и техните основни ценности. Това ги насочва в начина, по който подхождат и се справят с конкретни случаи на насилие по полов признак, и как се справят с домашните конфликти.

Почти цялата работа, насочена към насилието по полов признак, се извършва от специализиран персонал и организации в публичния сектор. Гражданските организации също участват, макар и в по-малка степен. От това следва, че тази работа е организирана и институционализирана. По-долу е адресирана като случаи на „най-добра практика“.

Насилие по полов признак, институционална структура

Норвегия има добре установена институционална структура за справяне с основаното на пола насилие и предоставяне на подкрепа на оцелелите. Правителството на Норвегия признава това за сериозен социален проблем и е приложило различни политики и инициативи за предотвратяване и реагиране на такова насилие.

На нивата на публичния сектор на общността и държавата има специалисти, назначени за справяне с насилието по полов признак. Специалистите, наети от държавата, често се намират на окръжно ниво и в по-големите административни центрове. Тези специалисти включват, наред с други, психолози и социални работници. Те като правило се занимават с множество културни, социални и междуличностни проблеми, които възникват на ниво нуклеарно семейство, както сред норвежки, така и сред имигрантски семейства, а не само с насилие по полов признак. Те често работят в екипи, съставени от хора с различни специализации. Включват мъже и жени и в зависимост от конкретната ситуация и двамата могат да участват в разглеждането на случаите.

Ето някои ключови аспекти на институционалната структура в Норвегия:

1. *Законодателство.* Норвегия има всеобхватно законодателство за справяне с насилието по полов признак. Норвежкитя наказателен кодекс криминализира различни форми на насилие, включително домашно насилие, изнасилване, сексуално насилие, преследване и тормоз. Тези нарушения се приемат сериозно и нарушителите могат да бъдат изправени пред значителни санкции, включително лишаване от свобода.
2. *Правителствени агенции.* Няколко държавни агенции играят жизненоважна роля в справянето с насилието по полов признак. Министерството на правосъдието и обществената сигурност отговаря за формулирането и координацията на цялостната политика. Норвежката дирекция по въпросите на децата, младежта и семейството (Bufdir) работи за предотвратяване и борба с насилието срещу жени и деца. Bufdir осигурява финансиране, насоки и подкрепа на организации, работещи в тази област.
3. *Гореща линия и услуги за подкрепа*⁵. Правителството на Норвегия, в сътрудничество с организации на гражданското общество, управлява няколко национални линии за помощ за жертви на насилие по полов признак: „Гореща линия за насилие и сексуално насилие“ (+47 116 006), „Алармен телефон за деца и млади хора“ ” (+47 116 111) и „Национална телефонна линия за домашно насилие“ (+47 800 57 000). Последният се фокусира върху кръвосмешението и сексуалното насилие. Обучени специалисти предлагат подкрепа, информация и насоки на оцелелите, включително насочване към съответните служби. Местните кризисни центрове и убежища/приютите за жени осигуряват безопасно настаняване и подкрепа за тези, които бягат от насилието.
4. *Координация и сътрудничество.* Правителството на Норвегия наблюдава на междуправителственото сътрудничество и сътрудничество за ефективно справяне с насилието по полов признак. Координационното звено за жертви на домашно насилие и трафик на хора (КОМ) обединява съответните заинтересовани страни, включително полиция, здравни служби, социални служби и НПО, за да осигури координирани реакции и помощ за оцелелите.
5. *Кампании за осведоменост и превенция.* Правителството на Норвегия провежда кампании за повишаване на обществената осведоменост, за да образова обществеността относно насилието по полов признак, последиците от него и наличните услуги за подкрепа. Тези кампании имат за цел да

⁵ Има няколко други налични линии за помощ в допълнение към двете линии за помощ, изброени тук, много от които са управлявани от организации на гражданското общество.

променят обществените нагласи, да предизвикат свързаните с пола стереотипи и да насърчават равенството между половете.

6. *Проучване и събиране на данни.* Изследванията и събирането на данни относно насилието по полов признак, са важни аспекти на институционалната структура в Норвегия. Норвежкият център за знания за изследване на насилието и травматичния стрес (NKVTS) провежда изследвания, събира данни и предоставя основани на доказателства препоръки за информиране на политики и интервенции.
7. *Образованието и обучението.* Норвегия подчертава значението на образованието и обучението относно насилието по полов признак, за специалисти, работещи в съответните области, като здравеопазване, социални услуги и правоприлагане. Програмите за обучение имат за цел да подобрят разбирането, да подобрят механизмите за реакция и да осигурят подходи, насочени към оцелелите.

Насилие по полов признак, процес на изпълнение

Норвегия е много прозрачно общество. Хората по правило знаят какво правят съседите им. От това следва, че всички случаи на домашно насилие, основано на пола, рано или късно излизат наяве. В зависимост от ситуацията, първото нещо, което се случва, обикновено е, че съответният офис на комуна ще издаде "bekymringsmelding" (съобщение за загриженост), за да следи ситуацията по-отблизо.

След известно време може да дойде на посещение социален работник от комуната, за да научи от първа ръка какво се случва и каква е ситуацията. Ще бъде изготвен доклад, който заключава, че въпросът не е важен и че "bekymringsmelding" може да бъде отменен или че е необходимо продължаване на проследяването. Какво ще се случи по-нататък зависи от конкретната ситуация, включително колко сериозно служителите на комуната я оценяват като такава. Основният подход е да се продължи с домашни срещи и дискусии с участващите членове на семейството, като се третира като случай на конфликт, който, първо, трябва да бъде разбран в неговия културен контекст и, второ, адресиран и в крайна сметка разрешен.

Ако тези усилия не успеят или се провалят, постепенно ще бъдат разгледани по-сериозни или ангажиращи подходи. Като първа стъпка всички членове на въпросното семейство – включително лицето или лицата, които изглежда са причината за насилието, лицето или лицата, които изглежда са потърпевши от насилието, както и всички малки деца, които вероятно са извън или неутрални към конфликта – ще бъдат поканени да се срещнат в офисите на комуната или общината за разговори или интервюта. На членовете на семейството, които откажат да се срещнат, може да бъде наредено да го направят. Разговорите или интервютата се провеждат отделно, както и с цялото семейство. По време

на тези интервюта отново основният фокус е върху разбирането на специфичната културна основа за насилието и конфликта.

Когато насилието и конфликтът не са прекратят, вероятно ще настъпи по-нататъшна ескалация. Ще се работи основно с лицето или лицата, за които се предполага, че причиняват конфликта - или че е ясно установено, че го причинява. Това лице или тези лица са най-често мъжете- членове на семейството, независимо дали като женени мъже или като негови или техни синове. Две неща вероятно ще се случат. На тези мъже може да бъде наредено да се изнесат от домакинството за определено време, като често им е забранено да посещават останалата част от семейството през този период.

Второто нещо, което може да се случи, е, че членът на семейството, в повечето случаи от женски пол (включително дъщерите, се преместват, за да останат в безопасно жилище, често на таен адрес. Това става под егидата на Barnevernet (Агенция за закрила на детето), държавна институция с офиси или персонал в цялата страна. Като първа стъпка те ще бъдат преместени в безопасно жилище. В крайна сметка, ако ситуацията между членовете на семейството не се подобри, те ще бъдат презаселени за постоянно на нови адреси, често другаде в страната, и ако е необходимо, с нови самоличности. Членът на семейството или членовете, които са причина за насилието, могат да бъдат съдени и да бъдат изпратени в затвор, да им бъде забранено да се свързват с другите членове на семейството и / или да им бъде връчено електронно устройство за наблюдение на движенията. Дотам може да стигне системата в Норвегия.

По време на този процес и след това, социалните работници ще работят с пострадалите лица в семейството (включително децата), толкова дълго, колкото е необходимо, за да предоставят необходимата здравна, медицинска, психическа и социална подкрепа.

4. България

Очевидно е, че има много разлики между Норвегия и България. Съществуват основни различия, свързани с историята и ценностните системи, и има по-специфични различия, свързани с това как например се оценява и адресира домашното насилие и насилието по полов признак. Разбирането за сериозността на домашното насилие – или, казано по друг начин, кога трябва да се обърне внимание на домашното насилие – може да се различава между България и Норвегия.

Ключовите термини, изброени по-горе, а именно егалитаризъм, справедливост, управление, включване, участие, прозрачност и доверие, могат да имат повече или по-малко различно значение в двете страни. За сравнителни цели се приема, че международните правни норми в областта на правата на човека, изложени под егидата на Организацията на обединените нации, представляват целта и стандарта за анализ и оценка на домашното насилие по полов признак в двете страни.

България изостава в следването на тези правни норми на ООН за правата на човека. Има няколко области, в които това е очевидно, включително: общите възгледи по този въпрос в българското общество, значението, с което националните закони го адресират, как публичният сектор се справя с него по отношение на организацията и персонала и как се оценяват и адресират случаите на домашно насилие.

Ниските оценки на България по отношение на егалитаризма, равенството, управлението, приобщаването, участието, прозрачността и доверието водят до външни или международни усилия за подкрепа на собствените и често оскъдни усилия на страната да се справи с бездънния си рекорд по отношение на домашното насилие. Докато домашното насилие до голяма степен се среща сред ромите, то е широко разпространено в цялото общество, сред всички групи от населението, както и в селските и в градските условия.

От гледна точка на България тази ситуация оставя почва за обмисляне как да се адресират и променят идентифицираните социални злини като домашно насилие. Изглежда, че има два основни начина да се направи това. Първият подход е да се преразгледа собственият начин за справяне с идентифицираната ситуация. Вторият подход е да се идентифицират решения, които са работили другаде, т.е. извън България, и основно да се внасят или прилагат в България, в най-добрия случай без да се прилагат никакви модификации⁶.

По отношение на етническия състав, двете страни се различават. В България има повече етнически, езикови, религиозни и/или културни групи, отколкото в Норвегия, някои от които са доста големи по отношение на броя им членове. Една такава група са ромите, към които този проект има за цел да се насочи конкретно. Докато, както бе споменато по-горе, в Норвегия няма роми, има други групи, всички от които сравнително скорошни имигранти, с характерна култура и ценности, които често ги отличават от норвежкото общество като цяло. Това включва лица, които следват исляма и / или идват от Източна Европа, Близкия изток, Афганистан и определени региони в Африка.

5. Анализ и последици

Общи съображения и комуникация

При анализа на проекти, които имат за цел да допринесат за промяна на българското общество, има един важен въпрос, който заслужава повече внимание, отколкото обикновено се отделя. Това се отнася до ролята на външните анализи за проекта по отношение на организациите и структурите, за реформата или промяната, на които той има за цел да допринесе. Такива проекти за развитие, на практика, установяват в по-малка или по-голяма степен управленска и оперативна структура, която съществува извън официалната структура. Това може, в краен случай, да доведе до две паралелни структури,

⁶ По отношение на втория подход вижте раздела „Относно термина „Добра практика““ по-долу.

макар и с повече или по-малко развити хоризонтални връзки на пресичане.^{7/} Има модификации на тази схема, със сигурност. Една промяна би била да се постави външен персонал за развитие на проекта в съответната местна / национална организация и те да работят заедно със съществуващия персонал.

Настоящият проект за развитие е възприел подход, който представлява усилие за интегриране на проекта поне частично в съществуващата структура и от началото на изпълнението на проекта.

Който и модел да се следва и прилага, възникват въпроси относно комуникацията (често межкултурна) и споделянето ѝ. Въпросът по същество, най-общо казано, е как да се работи с този, който представлява официалната структура, и по-конкретно как да се споделят и прехвърлят знания между персонала в съществуващата структура и персонала, който представлява проекта. Това може да не е толкова лесно или ясно, колкото може да звучи. Въпросът е свързан с това, как функционират административните нива или отговорността. Официалният персонал формално ще отговаря за вземането на решения и ще бъде отворен въпросът до каква степен те могат да приемат каквито и да било заключения, оценки или решения, които външният персонал на проекта може да има.

Относно понятието „добра практика“

Идентифицирането, подкрепата, разработването, използването, мониторингът и оценката на добрите практики се превърнаха в нещо като свещен граал в развитието на сътрудничеството. Проектите за развитие като правило имат за цел да идентифицират полезни външни подходи и решения, т.е. налични в други страни. В случай на страна, която предоставя финансиране, фокусът ще бъде върху тази страна и когато тази страна донор се окаже по-напреднала (каквото и да означава това) той неизменно се превръща в място за търсене на практически решения за справяне със социалните проблеми или проблеми, които проектът е предназначен да адресира. Основната причина за този подход е това, че решенията на всеки вътрешен проблем не са достъпни в страната и съответно трябва да бъдат намерени външно. Този подход, доколкото е приложим за България, не е правилен, по причини, които ще бъдат разписани по-долу.

Какво точно е добра практика? Познавайки се на начина, по който се разглежда домашното насилие в Норвегия, подходите, които са очертани по-горе, сами по себе си не представляват добри практики. Те просто описват институционализирания начин за и как Норвегия се бори с проблема с домашното насилие. Само външна агенция или човек – да речем в България – който разглежда тези начини на работа или тези подходи, може да дойде да ги идентифицира като практики, които са полезни или добри, т.е. добри практики.

Терминът добра практика се отнася до характеризиране на поведението и процесите на работа, които се считат или планират да бъдат приложени в страната на лицето или

⁷ Това не е специфично за работата по насилие, основано на пола, нито е специфично за България. Всъщност това е колко международни проекти за развитие са създадени.

организациите, които ги етикетират като добри. Идеята е да се използват и внедрят тези възприемани добри практики в собствената страна. Това може да се извърши по няколко начина - да се заменят съществуващите практики, или алтернативно да се прилагат заедно или съвместно със съществуващите практики.

6. Заключение

Хората в страните бенефициенти, които са получатели на външни интервенции за сътрудничество за развитие, в по-голямата си част ще разберат, че не е непременно добра идея или дори възможно – просто да се внесе конкретна културна практика или черта. Хората в страните бенефициенти, които са получатели на помощ за външно сътрудничество за развитие, не разбират, че не е непременно добра идея – или дори възможна – просто да внесат специфични културни практики или черти в своите проекти.⁸

Такива практики, както в страните бенефициенти, така и в страните донори, са се развивали в продължение на много дълго време и са следствие от действието на безброй променливи, включително ценности, сложни взаимоотношения между публичния сектор и гражданското общество и антагонистични взаимоотношения между групите от населението. Някои от тези практики функционират добре, някои по-малко добре, а някои не функционират според официалната или първоначалната цел.

Последното до голяма степен описва начина, по който България се справя със случаите на домашно насилие сред обществото.

Общи заключения относно добрите практики за защита от насилие по полов признак и домашното насилие като цяло:

1. *Как да анализираме добрите практики.* Добрите практики съществуват и могат да бъдат анализирани само в контекста на конкретна култура.
2. *Разбиране на другата култура.* Разбирането на чуждата култура е възможно да помогне, а може и да не.
3. *Култури срещу техните членове.* Културите и техните членове са особени. Има разлика между културата и нейните индивидуални членове. Някои хора, тези, които причиняват домашно насилие, може да са толкова различни от нормата в културата, че акцентът върху разбирането на културата не е достатъчен или не помага.
4. *Подравняване на култури и време.* Тези процеси отнемат време, често дълго време.

⁸ Тук говоря за личен опит чрез работа с много конкретно организации на гражданското общество в страните в Източна Европа, които през последните 15 години са получили финансиране от грантовете на ЕИП и Норвегия.

5. *Как да не се справяте с нарушителите.* Вкарването на нарушителите в затвора, по-специално ромите, което се оказва предпочитаният подход в България, не помага нито на лишените от свобода, нито на обществото⁹. Трябва да се използва само в краен случай.

6. *Разбиране на чуждата култура.* Чуждата култура винаги е контекст, който трябва да бъде разбран. Специфичното поведение, например домашното насилие, трябва да се бъде разбрано в контекста на съответната култура. Това поведение обаче никога не трябва да се извинява или приема по отношение на културата и ценностите на лицето или лицата, които участват.

Конкретни заключения относно добрите практики за защита от насилие по полов признак и домашно насилие като цяло, както се прилага в Норвегия:

1. *Правна рамка.* Норвегия има цялостно законодателство, което се занимава с домашното насилие, включително Закона за домашното насилие и Наказателния кодекс. Тези закони осигуряват защита и подкрепа на жертвите и налагат наказания на извършителите.
2. *Услуги за подкрепа.* Норвегия е създала силна мрежа от услуги за подкрепа на жертвите на домашно насилие. Това включва линии за помощ, кризисни центрове, приюти и услуги за консултиране. Тези услуги имат за цел да осигурят незабавна помощ, безопасно настаняване и дългосрочна подкрепа за жертвите.
3. *Координация и сътрудничество.* Норвегия насърчава сътрудничеството между агенции за борба с домашното насилие. Различни организации, включително полиция, социални служби, здравни специалисти и неправителствени организации работят заедно, за да осигурят координиран отговор на случаи на домашно насилие.
4. *Превенция и образование.* Норвегия набляга на кампаниите за превенция и информиране на обществеността за справяне с домашното насилие. Тези кампании имат за цел да променят нагласите, да предизвикат обществените норми и да образоват хората за техните права и налични ресурси.
5. *Обучение за професионалисти.* Професионалисти, занимаващи се с домашно насилие, като полицейски служители, доставчици на здравни услуги и социални работници, получават специализирано обучение за разпознаване, реагиране и подкрепа на жертвите на домашно насилие. Това помага да се осигури по-ефективен и съпричастен отговор на случаите.

⁹ Може би повече от 2/3 от всички затворници в българските затвори са роми. Прагът за лишаване от свобода е много по-нисък за ромите. Вероятността е голяма няколко лишени от свобода да са там поради причини, свързани с домашно насилие.

6. *Заповеди за защита.* Норвегия предоставя заповеди за защита на жертвите на домашно насилие. Тези правни мерки могат да ограничат контактите и дейностите на извършителите, като предоставят правен механизъм за гарантиране на безопасността на жертвите.
7. *Интегрирани услуги.* Норвегия насърчава интегриран подход за подкрепа на жертвите на домашно насилие. Това включва предоставяне на цялостни услуги, които отговарят на физическите, емоционалните и финансовите нужди на жертвите, като достъп до медицински грижи, правна помощ и финансова помощ.
8. *Рехабилитационни програми за извършители.* В допълнение към подкрепата на жертвите, Норвегия се фокусира и върху рехабилитацията на извършителите. Съществуват програми за справяне с основните причини за насилието и насърчаване на промяна в поведението, намалявайки риска от повторно престъпление.

Важно е да се отбележи, че въпреки че Норвегия положи значителни усилия и съпътстващи крачки в борбата с домашното насилие, все още съществуват предизвикателства. Необходими са текуща оценка, подобряване и разпределяне на ресурси, за да се гарантира постоянната ефективност на тези практики.

7. Препоръки

В този проект препоръчителният подход е *не да не се* използват добрите практики, както са идентифицирани в Норвегия, но също така и *да не се* използват тези добри практики. Предложеният подход се намира някъде по средата, както е посочено по-долу:

1. *Местната ситуация.* Отправната точка трябва да бъде местната ситуация или ситуации в района на проекта. Това трябва да се анализира, за да се разбере какво не работи и защо не работи. За този анализ може да бъде полезна външна гледна точка и норвежкят партньор на проекта, Supras Limited, е в добра позиция да допринесе за анализа на този етап.
2. *Коригиране на това, което не работи.* Фокусът трябва да бъде върху това да се разбере как да се подобри това, което не работи оптимално или изобщо не работи.
3. *Съгласуване на външни и местни практики.* На следващо място, могат ли елементи от идентифицираните и избрани подходящи добри практики в Норвегия да бъдат използвани или включени в местните практики? Алтернативно, могат ли елементи от възприеманите норвежки добри практики да бъдат използвани за идентифициране на вдъхновение за това как да се променят или реформират местните практики?

Признание

Задължен съм на неизвестен рецензент, който предостави обширни и полезни коментари по по-ранна версия на този доклад, по-специално частта, която разглежда ситуацията в Норвегия.

Ресурси

Избран списък с подходящи уебсайтове и документи.

Уебсайтове

Barnevernvakten (Настойник на благосъстоянието на детето).

<http://www.barnevernvakten.no/>

HelseNorge. nd Насилие и малтретиране.

<http://www.helsenorge.no/en/psykisk-helse/violence-and-abuse/>

Норвежко правителство и Министерство на правосъдието и обществената сигурност.

<http://www.regjeringen.no/en/dep/jd/id463/>

Норвежко правителство 2021. Потърсете помощ, ако претърпите домашно насилие.

<http://www.regjeringen.no/en/topics/koronavirus-covid-19/seek-help-if-you-experience-violence/id2696812/>

Полицейска дирекция на Норвегия и Координационно звено за жертви на трафик на хора.

<https://evaw-global-database.unwomen.org/es/countries/europe/norway/2009/coordination-unit-for-victims-of-human-trafficking-kom-project>

Норвежки център за изследване на насилието и травматичния стрес.

<https://www.nkvts.no/english/>

Норвежки център за изследване на насилието и травматичния стрес. Насилие и малтретиране.

<http://www.nkvts.no/english/topic/violence-and-abuse/>

Норвежка дирекция по въпросите на децата, младежта и семейството (Bufdir).

<http://www.regjeringen.no/en/dep/bfd/organisation/Offices-and-agencies-associated-with-the-Ministry-of-Children-and-Equality/Norwegian-Directorate-for-Children-Youth/id418035/>

Норвежка дирекция по въпросите на децата, младежта и семейството (Bufdir) и Норвежките служби за закрила на децата (barnevernet).

<https://www.bufdir.no/en/child-welfare-services/>

Правителство на Обединеното кралство и Информация за жертви на изнасилване и сексуално насилие в Норвегия.

<http://www.gov.uk/government/publications/information-for-victims-of-rape-and-sexual-assault-in-norway/information-for-victims-of-rape-and-sexual-assault-in-norway>

Документи

Норвежко правителство 2012. План за действие за подобряване на условията на живот на ромите в Осло.

<http://www.regjeringen.no/en/dokumenter/action-plan-for-improvement-of-the-livin/id594315/>

Норвежко правителство 2012. План за действие срещу домашното насилие.

http://www.regjeringen.no/contentassets/a48f0a1fb807453cb4469373342374c5/actionplan_domesticviolence.pdf

Норвежки център за изследване на насилието и травматичния стрес 2011. Деца от етнически малцинства с опит в домашно насилие: предизвикателства и възможности.

<http://www.nkvts.no/english/report/ethnic-minority-children-with-experience-of-domestic-violence-challenges-and-possibilities/>

Норвежки център за изследване на насилието и травматичния стрес 2023. Разпространение на насилието и сексуално насилие в Норвегия.

<http://www.nkvts.no/english/report/prevalence-of-violence-and-abuse-in-norway/>

Приложение 1: Малцинства в Норвегия

Норвегия, подобно на много страни, има разнообразно население, което включва различни малцинствени групи. Най-голямата малцинствена група се състои от имигранти в Европа и някои от страните в глобалния юг, заедно с техните потомци. Това са някои от значимите малцинствени групи:

1. *Саами*. Саамите живеят в Северна Норвегия, Финландия, Швеция и Колския полуостров в Русия. Първоначално те са били пастири на северни елени и това се практикува и днес от някои. Те имат свои собствени различни езици, култури и традиции. Саамите в Норвегия са признати за коренно население.
2. *Горски финландци*. Горските финландци са потомци на хора, имигрирали от Финландия в югоизточната част на Норвегия. Традиционно те изкарват прехраната си със земеделие. Горските финландци са признати за национално малцинство.
3. *Kvens / норвежки финландци*. Норвежките финландци живеят в Северна Норвегия, особено в региона Финмарк. Те са потомци на финландски имигранти и имат свой собствен език, култура и традиции. Kvens/норвежките финландци са признати за национално малцинство.
4. *Ром*. Ромите са известни още като роми или цигани. Те имат номадска история и са живели в Норвегия от дълго време. Ромите, които пристигат с туристически визи, за да просят, най-много от Румъния, са ново явление и нямат обща история с норвежките роми. Ромите са признати за национално малцинство.
5. *Romani*. Romani са известни още като „пътешественици“ и „tater“ (преводът на английски на последния термин не е известен). Произходът им не е ясен. Една теория ги свързва с Ром (виж по-горе), тоест с имиграцията. Другият модел твърди, че не е имало имиграция и че групата се е появила, когато норвежки индивиди са избрали начин на живот, който включва пътуване. Присъдата днес пада все повече към предишната теория. Romani са признати за национално малцинство.
6. *Евреи*. Еврейската общност в Норвегия е сравнително малка. Евреите са признати за принадлежащи към национално малцинство.
7. *Имигранти*. Норвегия има значително имигрантско население, с хора от различни страни и етнически произход. Те представляват най-голямата от тези групи. Най-големите групи имигранти идват от Полша, Швеция, Литва, Сомалия, Ирак, Сирия и Пакистан.
8. *Мюсюлмани*. Ислямът е една от най-бързо развиващите се религии в Норвегия, главно поради имиграцията от страни с преобладаващо мюсюлманско население.

Мюсюлманската общност е разнообразна, представляваща различен етнически произход и националности и формално е част от имигрантската група, изброена по-горе.

9. *LGBTQ+ общност.* Норвегия направи значителни крачки в правата и приемането на LGBTQ+. Еднополовите бракове бяха легализирани през 2009 г. и групата има стабилна правна защита срещу дискриминация. LGBTQ+ общността е разнообразна и включва хора от различен етнически и културен произход, включително норвежци.

Този списък не е изчерпателен и в Норвегия има и други малцинствени групи и общности. Норвежкото правителство и общество като цяло се стремят да насърчават равенството, приобщаването и уважението към всички хора, независимо от техния произход или етническа принадлежност.